

УДК 378.147:004:801

Н. В. МАКОВЕЦЬКАдоктор педагогічних наук, професор
Запорізький національний університет**ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
РЕГІОНАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ**

У статті надано визначення дефініції “туристське виховання”; з огляду на мету виховного процесу, висвітлено мету туристського виховання; розкрито закони і закономірності туристського виховання – як загальні, що стосуються розвитку природи, суспільства і мислення, так і суто педагогічні; серед закономірностей виховання в туризмі, як пріоритетні, виокремлено визначальну роль спілкування, цілісність процесу виховання і взаємозалежність його компонентів, залежність результатів виховання не тільки від виховної діяльності, але і від реальних умов; з урахуванням загальних принципів виховання, висвітлено принципи туристського виховання; диференціюються поняття “простір” і “середовище”; надається характеристика туристичного соціокультурного простору регіону; визначається одне з найактуальніших завдань сьогодення у нашій країні – патріотичне виховання молоді, визначається роль туризму в цьому процесі; обґрунтовується перспективність такого виду туризму, як студентський туризм.

Ключові слова: виховний потенціал, регіональний туризм, мета, закономірності, принципи туристського виховання, туристичний соціокультурний простір регіону, патріотичне виховання, студентський туризм.

Одним із пріоритетних напрямів багатогранної роботи з підготовки фахівців галузі є туризму є організація інтегрованого підходу до процесу їхнього виховання у дусі патріотизму, поваги до народів інших країн, шанобливого ставлення до світових історії, культури, традицій тощо. Безперечно без наявності цих якостей не можна говорити про високий рівень професіоналізму фахівця-туризмознавця.

Саме це і визначило мету статті – висвітлення окремих елементів понятійного апарату проблеми використання виховного потенціалу регіонального туризму у підготовці фахівців туристичної галузі, а також короткий огляд деяких шляхів туристського виховання студентів.

Загальновідомо, що метою виховання є формування гармонійно розвиненої та суспільно активної особистості з науковим світоглядом, високим духовним потенціалом, що бажає і вміє працювати на благо себе та суспільства.

Туристське виховання, на думку Н. Фоменко, є складовою виховання як цілісного процесу і вирішує проблему активізації діяльності громадян щодо взаєморозуміння та поваги між народами і суспільствами, а також виконує подвійне завдання: всебічно розвиває туриста та формує колективістське мислення громадян [12].

Саме тому мету туристського виховання педагоги визначають так: збагачення особистості моральними, етичними цінностями; поповнення та закріплення знань з культурології; оздоровлення, розвиток адаптивних можливостей організму.

Проводячи паралель між такими двома процесами, як виховання і туристське виховання, зазначимо, що закономірності педагогічного процесу визначаються як відношення і залежності, які об'єктивно існують між різними педагогічними явищами і систематично повторюються, мають стійкий, необхідний і суттєвий характер. Це дає підстави стверджувати, що і туристське виховання ґрунтується на тих же законах і закономірностях, що виявляються у суспільному процесі різного рівня.

Насамперед це стосується загальних законів розвитку природи, суспільства і мислення – закону переходу кількості в якість; закону заперечення заперечення; закон єдності та боротьби протилежностей [1].

Звертаючись до результатів досліджень Н. Фоменко, проаналізуємо зміст педагогічних законів, які безпосередньо стосуються туристського виховання: закон соціальної зумовленості цілей, змісту, принципів і методів виховання в туризмі; це закон виховуючого та розвивального навчання; закон цілісності та єдності процесу виховання; закон єдності і взаємозв'язку теорії та практики виховання [12].

Отже, закони туристського виховання – це об'єктивні, внутрішні, суттєві та відносно стійкі зв'язки, які виявляються у туризмі під час організації та проведення виховного процесу.

Спираючись на результати наукових досліджень, визначимо такі закономірності виховання в туризмі: визначальна роль спілкування у вихованні туриста; цілісність процесу виховання в туризмі і взаємозалежність його компонентів; залежність результатів виховання не тільки від виховної діяльності, але і від реальних умов.

Відтепер, в межах розпочатого дослідження, визначимо принципи туристського виховання.

Так, С. Гончаренко виокремлює такі загальні принципи виховання: суспільна спрямованість виховання; виховання особистості в діяльності та спілкуванні; стимулювання внутрішньої активності особистості; принцип гуманізму в поєднанні з високою вимогливістю; оптимістичне прогнозування; опора на позитивні якості особистості; урахування вікових та індивідуальних особливостей студентів, виховання в колективі; єдність і погодженість вимог, зусиль і дій школи, родини й громадськості; принципи національного виховання; виховання у громадянському, національному дусі; гуманізм, демократизм, природовідповідність; єдність родинного і суспільного виховання; наступність, спадкоємність поколінь [4].

В. Галузинський і М. Євтух визначають такі принципи сучасного виховання: гуманістичний характер змісту й методів виховання, який означає пріоритетність особистості дитини над загальним процесом масового (фронтального) колективного виховання; поєднання виховання й навчання

в єдиний навчально-виховний процес; урахування вікових та індивідуальних особливостей кожного у процесі виховання; створення морально-психологічного клімату в колективі, за яким би відчувався стиль педагогічної людяності й доброзичливості; поступове перетворення вихованця з об'єкта пасивного сприймання на суб'єкт активного самовиховання; плюралізм у діяльності громадських юнацьких і дитячих організацій, відмова від масового, огульного залучення до них [2].

Напевно, кожний погляд має своє обґрунтування та право на існування. В цілому принципи виховання визначають мету, спрямованість, зміст, організацію й методику виховного процесу.

На думку Л. Мороз, в основі принципів виховання у туризмі лежать закони та закономірності виховання.

Науковець дійшла висновку, що під принципами виховання у туризмі слід розуміти конкретні рекомендації щодо досягнення цілей туристського виховання, що стосуються регулювання різноманітних змістових сунків учасників туристської діяльності; з'ясування провідних тенденцій виховання особистості засобами туризму; розв'язання суперечностей процесу виховання та умов досягнення успіхів у навчально-виховному процесі; визначення змісту, методів і форм виховної діяльності тощо [12].

Однією з умов ефективного використання виховного потенціалу регіонального туризму є створення сприятливого середовища. В межах нашого дослідження йдеться про регіональне соціокультурне середовище.

Висвітливо наукові підходи до з'ясування сутності цього поняття.

За Н. Цимбалюк, регіональне соціокультурне середовище – складне багатовимірне поняття, наукова категорія, яка тільки набуває сталих характеристик. У широкому розумінні “регіон” розглядається як місцевість, що відрізняється від інших сукупністю природних та історично визначених соціальних, економічних, політичних, культурних ознак культурно-етнографічного районування [13].

В контексті розпочатого нами дослідження з'ясуємо взаємозв'язок складових регіонального простору, що дозволяє характеризувати його як цілісне утворення, у якому уможливаються сталі культурні зв'язки, взаємодія відбувається на єдиному ціннісному підґрунті, є можливість організації соціально-педагогічного середовища.

А. Мудрик зауважує, що “регіон – це географічний простір, в якому відбуваються стихійна соціалізація людини, формування, збереження та трансляція норм способу життя, збереження і розвиток (чи навпаки) культурних багатств тощо” [9].

Слід зазначити, що, згідно з результатами наукових досліджень, для характеристики регіону застосовують поняття “середовище” і “простір”. Безперечно це – не тотожні поняття. Простір трактується як одна з об'єктивних форм існування матерії, що характеризується протяжністю й обсягом, необмежена протяжність (в усіх вимірах, напрямках), відсутність будь-яких обмежень, перешкод у чомусь [11]. На думку О. Кравченка, в

науковому обігу існують переважно два виміри поняття “простір” – фізична величина і метафора. У фізичному просторі домінуючим є розміщення, позиція, розташування, відстань, які впливають на можливість взаємовпливів явищ. Метафоричний простір є унормуванням ідеї простору відповідно до певних культурних традицій або ситуації, що неминуче передбачає розширення чинників, які утворюють простір [6].

Щодо поняття “середовище”, то воно визначається як соціально-побутові умови, в яких живе людина (оточення); природні умови, в яких відбувається життєдіяльність певного організму (довкілля); речовина, тіла, що заповнюють простір і мають певні властивості [11].

Отже, поняття “соціально-культурний простір” застосовуємо для характеристики регіону в цілому, а термін “середовище” – для конкретних об’єктів.

З огляду на вищевикладене, туристичний соціокультурний простір регіону – це обмежена територія, що має традиційне історичне підґрунтя існування, але духовне буття якої дозволяє розширити межі, активізувати соціальні суб’єкти щодо розвитку культури, зокрема соціальної, застосовуючи при цьому туристичну діяльність як напрям активізації соціально-виховного потенціалу, що сприяє підвищенню культурного рівня розвитку регіону й уможлиблює інтенсифікацію духовних та соціальних зв’язків у межах країни.

В контексті вищевикладеного зазначимо, що особливості соціокультурної діяльності вивчали Т. Кисельова та Ю. Красильников [5].

Отже, аналіз запропонованого наукового підґрунтя щодо активізації соціально-виховного потенціалу регіонального соціокультурного простору дозволяє стверджувати, що сучасний регіон – міцний фактор соціалізації особистості й груп, однак для його ефективного духовно-ціннісного функціонування слід запроваджувати туристичну діяльність як механізм реалізації регіонального соціального виховання.

Відтепер більш докладно висвітливо окремі аспекти виховного впливу регіонального туризму на особистість.

Одним з найактуальніших завдань сьогодення у нашій країні є розбудова демократичної держави. У цьому процесі важко переоцінити значення громадянської спрямованості кожного члена суспільства. Але громадянська спрямованість може бути притаманна лише тим, хто не є відстороненим споглядачем, а щиро, усім серцем переживає все, що відбувається на теренах Батьківщини – тобто патріотично налаштованим верствам населення.

У зв’язку з цим слід зазначити, що відбувається постійний пошук нових ефективних форм і методів впливу на громадян держави щодо їх патріотичного виховання. В цьому зацікавлені держава, уряд, політичні партії та об’єднання, всі, хто прагне відстояти незалежність України, примножити національні надбання, гідно представляти державу за її межами.

Результати наукових досліджень засвідчують, що у сучасних умовах розбудови Української держави, особливого значення й актуальності набуває проблема патріотичного виховання підростаючого покоління, зокрема, студентства. Патріотичне виховання підростаючого покоління – одне з найважливіших завдань усіх ланок освітньої системи, а тому життя вимагає від педагогів знаходження оптимального поєднання форм, засобів і методів педагогічного впливу, пробудження непідробного інтересу, розвитку пізнавальних здібностей дітей і молоді. У зв'язку з цим. безперечним є той факт, що ефективним засобом патріотичного виховання майбутніх фахівців туристичної галузі є туристсько-краєзнавча робота [1,10].

Зміст туристсько-краєзнавчої діяльності студентів полягає в формуванні суспільної спрямованості особистості, її соціальної активності, наслідком чого є усвідомлене ставлення майбутніх фахівців туристичної галузі до навчання, праці, суспільної роботи, майбутньої професійної діяльності [8].

Відтепер з'ясуємо деякі особливості студентського туризму, який є однією з основних тенденцій розвитку туристської сфери.

До основних функцій студентського туризму можна віднести: економічну, яка полягає в тому, що студентський туризм є однією з галузей економіки; рекреаційну, яка показує, що різні види туризму орієнтовані, насамперед, на відновлення фізичних і психічних сил людини; гедоністичну, що відображає те, що різні поїздки по унікальним територіям, подорожі по культурно-історичних місцях так чи інакше пов'язані з отриманням задоволень, насолодою від здійснюваної діяльності; пізнавальну, характерну для різних видів туризму; світоглядну, яка полягає в тому, що туризм, як вид діяльності, формує у людини, яка цю діяльність здійснює, певний світогляд; аксіологічну, що дозволяє визначити місце туризму в системі культурних цінностей.

Отже, як засвідчують викладені вище положення, студентський туризм характеризується неабияким виховним потенціалом.

Усе вищевикладене надало нам змогу дійти висновку, що туристське виховання є однією зі самостійних складових процесу виховання, а тому має свої закономірності, цілі, завдання, принципи тощо. Одним із основних завдань організації туристичної діяльності є, безперечно, патріотичне виховання майбутніх фахівців галузі туризму. Цьому, зокрема, сприяє студентський туризм. Перспективи подальших розробок вбачаємо у подальшій конкретизації шляхів туристського виховання студентів.

Список використаної літератури

1. Бех І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Світ виховання. – 2007. – № 1. – С.23–34.
2. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. – К.: Вища школа, 1995. – 236 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 1 : Философия логики / Георг Вильгельм Фридрих Гегель. – М. : Мысль, 1974. – 455 с.

4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – С. 205.
5. Киселева Т. Основы социально-культурной деятельности: учеб. пособие / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников. – М., 1995. – 136 с.
6. Кравченко О. В. Культурна політика України в парадигмах сучасності: теоретико-методологічні аспекти культурологічної інтерпретації: монографія / О. В. Кравченко. – Х.: ХДАК, 2011. – 288 с.
7. Максимовська Н. О. Активізація соціально-виховного потенціалу регіонального соціокультурного простору в процесі анімаційної діяльності / Н. О. Максимовська // Вісник Харківської державної академії культури. – 2012. – Вип.37. – С.249-260.
8. Маланюк Т. З. Туризм і краєзнавство в школі : навчально – методичний посібник / Т. З. Маланюк. – 2-ге вид., доповн. – Івано – Франківськ : Плай ЦІТ, 2009. – 104 с.
9. Мудрик А. В. Социализация человека: учебное пособие для высших учебных заведений / А. В. Мудрик. – М.: Издательский центр “Академия”, 2004. – 304 с.
10. Розвиток громадянської спрямованості особистості : монографія / М. Й. Боришевський, Т. М. Яблонська, В. В. Янтоненко та ін. [за загальною редакцією М. Й. Боришевського]. – К.: 2007. – 186 с.
11. Тлумачний словник української мови: Понад 12500 статей (близько 40000 слів) / [за ред. д-ра філолог. наук, проф. В. С. Калашника]. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х.: Прапор, 2006. – 992 с.
12. Федорченко В. К. Педагогіка туризму / В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, М. І.Скрипник, Г. С. Цехмістрова. – К.:ВБ “Слово”, 2004. – 296 с.
13. Цимбалюк Н. М. Інституціональна модернізація культурно-дозвілєвої сфери в Україні: дис... д-ра соціол. наук: 22.00.04 / Наталія Миколаївна Цимбалюк / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 40 с.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2015.

Маковецкая Н. В. Использование воспитательного потенциала регионального туризма в ходе подготовки специалистов туристической сферы

В статье приводится определение дефиниции “туристическое воспитание”; с точки зрения цели воспитательного процесса, освещена цель туристического воспитания; раскрыты законы и закономерности туристического воспитания – как общие, касающиеся развития природы, общества и мышления, так и чисто педагогические; среди закономерностей воспитания в туризме, как приоритетные, выделены – определяющая роль общения, целостность процесса воспитания и взаимозависимость его компонентов, зависимость результатов воспитания не только от воспитательной деятельности, но и от реальных условий; с учетом общих принципов воспитания освещены принципы туристического воспитания; дифференцируются понятия “пространство” и “среда”; подается характеристика туристического социокультурного пространства региона; определяется одна из актуальных задач современности в нашей стране – патриотическое воспитание молодежи, определяется роль туризма в этом процессе; обосновывается перспективность такого вида туризма, как студенческий туризм.

Ключевые слова: *воспитательный потенциал, региональный туризм, цель, закономерности, принципы туристического воспитания, туристическое социокультурное пространство региона, патриотическое воспитание, студенческий туризм.*

Makovetska N. Using the Educational Potential of Regional Tourism in the Course of Preparation of Experts of Tourist Sphere

The article provides a definition of the definition of “travel training”, which, in the context of the research, is viewed as an integral whole process of education, solving the

problem of the revitalization of the citizens about mutual understanding and respect between peoples and communities, as well as a dual task – to fully develop the tourist and forms collectivist thinking citizens, in terms of the goals of the educational process, the goal is lit tourism education; Revealed laws and patterns of tourism education – both general related to the development of nature, society and thinking, as well as purely educational purposes is the law of social conditioning, the content, principles and methods of education in tourism, the law educate and developing training, integrity and unity of the law of education, law of the unity and the relationship of theory and practice of education; among the laws of education in tourism, as a priority, highlighted – defining the role of communication, education and the integrity of the interdependency of its components, the dependence of the results of education not only on the educational activity, but also on the actual conditions; taking into account the general principles of education highlight the principles of tourism education; differentiate the concept of “open space” and “medium”; served characteristics of the tourism socio-cultural space of the region as a limited area, which has a traditional and historical foundations of the existence of a spiritual being which allows you to expand the boundaries, to strengthen social actors on the development of culture, in particular the social, using the tourist activities; defined by one of the most urgent challenges of our time in our country – the patriotic education of young people, defines the role of tourism in the process; substantiates the promise of this type of tourism, yak student tourism.

Keywords: *educational potential, regional tourism, objective laws, the principles of tourism education, socio-cultural space tourist region, patriotic education, student tourism.*